

زنان ایران برای حضور در اجتماع به گریزگاه های مذهبی روی آوردند

شاهزاده خانم؛ تعزیه چرخان در مراسم تعزیه زنانه. عکاس: ناصرالدین شاه

عصر ناصری، عصر گذار از سنت ها و آغاز مدرنیسم و نقطه عطفی در بیداری ایرانیان به شمار می آید. اما با وجود تمام تحولات، اعتقادات مذهبی عامه از چارچوب دینی خارج نشده، بلکه به اعتلای آداب و رسوم مذهبی منجر شد. در این دوره علی رغم محدودیت اجتماعی زنان، آداب و رسوم و اجرای مراسم مذهبی و دینی، بهانه ای برای ورود آنان به اجتماع بود و زنان مذهب و اجرای آداب و رسوم مذهبی را دستاویز گریز از تنگناها، محدودیت ها و شرایط نامطلوب اجتماعی زمان خود قرار دادند.

یکی دیگر از جلسات انجمن زنان پژوهش گر تاریخ با موضوع «نقش زنان در آیین ها و مراسم مذهبی عهد ناصری» و با سخنرانی زینب اسکندری، کارشناس ارشد تاریخ، دیروز بعدازظهر در محل دفتر انجمن برگزار شد.

به گزارش مهرخانه، اسکندری ابتدا به بیان علت انتخاب این موضوع پرداخت و گفت: در یک قرن اخیر تولیدات علمی خوبی در رابطه با تاریخ اجتماعی و مسائل زنان داشتیم، اما بیشتر محققان به تاریخ سیاسی و اقتصادی بسنده کرده و جای خالی تحقیقات در تاریخ اجتماعی زنان و آداب و رسوم مذهبی آنان احساس می شود. آداب و رسوم مذهبی بعد از اسلام، در قرن چهارم و در زمان دیلمیان رنگ تازه ای به خود می گیرد و در عصر ناصری و عهد قاجار به اوج خود می رسد.

در دوره ناصری شرکت در مراسم مذهبی بهانه ای برای ورود زنان به اجتماع بود

وی در ادامه به کمبود منابع در این خصوص اشاره کرد و گفت: منابع تاریخی که در خصوص زنان در عرصه های مختلف وجود دارد، ناکافی و ناسالم هستند و اثری که به گونه ای جدی به نقش زنان در سنت های دینی پرداخته باشد، وجود ندارد.

اسکندری در ادامه به وضعیت زنان در عصر ناصری اشاره کرد و گفت: زنان عصر ناصری با مفاهیم روشنگری و علم و دانش بیگانه بودند؛ آنها تحت سرپرستی همسران خود قرار داشتند و به دلیل ازدواج در سن پایین نمی توانستند به فراگیری این امور بپردازند. در این دوره محدودیت های اجتماعی بی شماری برای ورود زنان به اجتماع وجود داشت؛ زنان، ابزاری در دست مردان بودند و حتی حق حرف زدن هم نداشتند. دختران از 7 سالگی به خانه شوهر می رفتند و برای جلب رضایت همسران خود دست به هر کاری می زدند. آنها تنها مجاز بودند از صبح تا شب در اندرونی خانه به فرزندان خود رسیدگی کنند.

وی افزود: در این دوره «بی بی خاتون استرآبادی» برای اولین بار فرهنگ مردسالار را به باد انتقاد گرفت. او کتاب «معایب الرجال» را در سال 1309 در جواب کتاب «تأدیب النساء» به نگارش در می آورد و در آن از فرهنگ حاکم بر جامعه انتقاد می کند.

زنان اجرای مراسم دینی را دستاویزی برای فراموش کردن دردها و گرفتاری های خود قرار می دادند

وی در ادامه به مراسم مذهبی در عصر ناصری اشاره کرد و گفت: زنان اجرای مراسم و آداب و رسوم دینی و مذهبی را دستاویزی برای فراموش کردن دردها و گرفتاری های خود قرار می دادند. بسیاری از جشن های مذهبی ما مانند جشن میلاد حضرت زهرا(س)، نیمه شعبان، قربان و فطر از دوره ناصری شکل گرفتند و تا قبل از آن برای این مراسم جشنی برگزار نمی شد. در این دوره مناسبت های دیگری چون نوروز، ماه محرم و رمضان با تشریفات خاصی برگزار شده و مردم خود را برای این مراسم آماده می کردند.

در این دوره اجرای آیین های دینی و شرکت در مراسم مذهبی یکی از وجوه اصلی زندگی زنان بود

این کارشناس ارشد تاریخ در ادامه به نقش زنان در اجرای مراسم مذهبی اشاره کرد و گفت: در این دوره اجرای آیین های دینی و شرکت در مراسم مذهبی یکی از وجوه اصلی زندگی زنان بود. برپایی مجالس روضه خوانی و شرکت در اعیاد و مراسم مذهبی، دستاویزی برای نجات از منجلاب محدودیت ها و سرکوب های مکرر و مرهم دردهای آنها بود و حکم شاه کلیدی برای گشودن درهای آزادی را داشت.

وی افزود: براساس منابع موجود و مکتوبات این دوره، زنان در مراسم مذهبی چون ماه محرم و شهادت ها حضور چشمگیری داشتند و با شوری عجیب به مساجد و حسینیه ها می رفتند و مراسم مذهبی را بر پا می کردند. آنها برای خود غذا و قالیچه ای به همراه می بردند. یکی از غذاهایی که آنها در این مراسم مصرف می کردند عدس بود، زیرا باعث افزایش اشک چشم می شد.

یکی از دختران فتحعلی شاه از سردستانان برگزاری مراسم تعزیه زنانه بود

اسکندری در ادامه بیان داشت: یکی از مراسمی که زنان به شرکت در آن بسیار علاقمند بودند، تعزیه بود. در مراسم تعزیه قسمت زنان را با یک طناب جدا می کردند و آنها تنها برای دیدن این مراسم می توانستند بدون ممانعت مأموران دولت، روپنده های خود را بالا بزنند و به تماشا بپردازند. گاه زنان خود نیز مراسم تعزیه بر پا می کردند. آنها چون مردان سوار بر اسب می شدند و شمشیر به دست می گرفتند. یکی از دختران فتحعلی شاه به نام «شاه زاده خانم» یکی از سردستانان برگزاری این مراسم بود.

وی افزود: یکی دیگر از مراسم مذهبی که زنان به شرکت در آن علاقه خاص داشتند، مراسم روضه خوانی بود. به روضه خوانان زن «ملا» یا «آخوند» گفته می شد و روضه خوانان یزدی در بین مردم از شهرت بالایی برخوردار بودند. در ماه رمضان و ایام شهادت امام علی (ع) و مراسم شب های احیا نیز مانند، ایام محرم، زنان حضور چشمگیری داشتند و با برگزاری جلسات قرآن و حضور در حسینیه ها و مساجد به عزاداری می پرداختند. زنان با برپایی این مراسم و شرکت در آنها علاوه بر زنده نگه داشتن نام و یاد شهدای دین، راهی برای بیرون آمدن از پیله اسارت و ظلم پیدا می کردند و از شهدای اسلام به ویژه حضرت زینب درس استقامت و صبر می آموختند.

اسکندری تصریح کرد: در زمان اعیاد نیز مانند دوران سوگواری، زنان خود را آماده می کردند تا در مراسم سرور و شادی شرکت کنند. از دیگر مراسم آنها کلوخ اندازان، 27 رمضان بود که در سال روز کشته شدن ابن ملجم انجام می گرفت و زنان به جشن و پایکوبی می پرداختند. جشن میلاد حضرت زهرا (س) و چهارشنبه سوری، از دیگر مراسمی بود که زنان در آن شرکت می کردند. در چهارشنبه سوری زنان به سمت نقاره خانه ها به راه می افتادند و به قاشق زنی می پرداختند و یا به دربار شاه می رفتند و از زنان دربار هدیه ای دریافت می کردند. آنها اعتقاد داشتند با اجرای این مراسم بخت دخترانشان زودتر باز می شود.

اکثر ندرهای زنان برای ازدواج، بارداری و جلب محبت و رضایت شوهرانشان بود

اسکندری در ادامه گریزگاه های مذهبی زنان را به سه دسته تقسیم کرد و بیان داشت: رفتن به زیارت، انجام امور خیریه و نذر کردن و نذری دادن از جمله گریزگاه های مذهبی زنان در عصر ناصری بود. رفتن به زیارت مقدمات خاص خود را داشت و برای سفر مکه زنان از یک سال قبل تدارک می دیدند. در این دوره تنها «نواب عالی حاجی شاه» موفق شد به سفر حج برود. سفر کربلا از دیگر سفرهای زنان بود. برای رفتن به این سفر، زنان از 15 روز قبل در خانه می نشستند و زنان دیگر به دیدن آنها می رفتند و نذر و حاجات خود را با آنها مطرح می کردند. مشهد و قم نیز از سفرهای مذهبی بود که زنان برای آن ارزش خاصی قائل بودند. اکثر ندرهای زنان برای ازدواج، بارداری و جلب محبت و رضایت شوهرانشان بود. زنان گاه خاک امامزاده را برای شفا و گرفتن حاجب خود، می خوردند.

وی افزود: یکی دیگر از گریزگاه های مذهبی زنان نذر و نذری دادن بود که در مراسم مختلف برگزار می شد و آنها اعتقاد داشتند که نذری، شفا بخش است. از جمله غذاهایی که به عنوان نذری پخته می شد؛ آش شله قلمکار، حلوا و سمنو بود. امور خیریه نیز بیشتر به زنان متمول و ثروتمند و مشهور اختصاص داشت که اموال خود را برای امور خیریه وقف می کردند.

زنان با حضور در آیین های دینی، مرهمی بر دردها و عقده های حقارت و عقب ماندگی خود پیدا می کردند

اسکندری در پایان گفت: شرکت در مراسم مذهبی برای زنان راهی برای ارتباط با دنیای خارج بود. در عصر ناصری حضور زنان در مراسم مذهبی باعث می شد، آنها پا را از دایره محدودیت های خود فراتر بگذارند. زنان با حضور در آیین های دینی و نذر و نیاز، مرهمی بر دردها و عقده های حقارت و عقب ماندگی خود پیدا می کردند. محدود بودن سرگرمی ها و مجاز نبودن آنها به فراگیری علم و دانش، یکی دیگر از عوامل تأثیرگذار در اشتیاق آنها به اجرای مراسم مذهبی در عصر ناصری بود.

منبع: <http://goo.gl/AWQzL>